

MARGARETA DINCĂ & ALEXANDRU MIHALCEA

**METODE DE CERCETARE
ÎN PSIHOLOGIE**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2016

CUPRINS

Capitolul 1 CRITERIILE OBIECTIVITĂȚII ÎN ȘTIINȚELE SOCIO-UMANE.....	9
1.1 Definiții.....	9
1.2 Principiile cercetării științifice și conceptul de metodologie.....	10
1.2.1 Principiile cercetării științifice.....	10
1.2.2 Indicatori și descriptori specifici unui demers științific.....	10
1.2.3 Descriptori specifici științelor.....	12
1.2.4 Paradigmă, metodologie, metodă, tehnică.....	14
1.3 Principii specifice cercetării cantitative și calitative în științele socio-umane.....	15
1.3.1 Cercetarea cantitativă.....	16
1.3.2 Cercetarea calitativă.....	16
1.3.3 Principiile de bază ale metodologiei calitative.....	17
1.4 Domenii de activitate în psihologie (conform Asociației Psihologilor Americani, APA).....	18
1.5 Practica psihologică validată științific.....	19
1.5.1 Criterii utilizate pentru evaluarea instrumentelor psihologice din perspectiva EBP.....	19
Capitolul 2 NORME ETICE, STRUCTURA RAPORTULUI DE CERCETARE.....	22
2.1 Norme etice în cercetarea cu participanți umani.....	22
2.2 Norme etice în cercetarea comportamentului animal.....	23
2.3 Standarde etice specifice publicării raportului de cercetare.....	24
2.4 Standarde etice specifice cercetării calitative.....	25
2.5 Structura raportului de cercetare.....	26
Capitolul 3 IDENTIFICAREA PROBLEMELOR DE CERCETARE, CANTITATIV ȘI CALITATIV ÎN CERCETAREA SOCIO-UMANĂ..	30
3.1 Identificarea problemei de cercetare și criteriile de alegere a metodelor.....	30
3.2 Criteriile de alegere a metodelor și a tipului de design - cantitativ și calitativ în cercetarea socio-umană.....	32
3.2.1 Cercetarea cantitativă, caracteristici și etape.....	33

3.2.2	Cercetarea calitativă, caracteristici și etape	35
Capitolul 4	GENERAREA ȘI FORMULAREA IPOTEZELOR	41
4.1	Generarea și formularea ipotezelor	42
4.2	Etape ale formulării ipotezelor	44
4.3	Formularea ipotezelor statistice	46
Capitolul 5	OPERAȚIONALIZAREA CONCEPTELOR, EȘAN- TIONAREA	50
5.1	Operaționalizarea conceptelor	50
5.2	Eșantionarea.....	53
5.2.1	Tehnici de eșantionare	53
5.2.2	Tipuri de eșantionare.....	55
Capitolul 6	METODE ȘI MODELE DE CERCETARE	59
6.1	Metode și design-uri de cercetare	59
6.1.1	Design-uri descriptive	62
6.1.2	Design-uri experimentale.....	63
Capitolul 7	DESIGNUL EXPERIMENTAL	67
7.1	Tipuri de design experimental: design unifactorial și factorial	69
7.2	Tipuri de design experimental: design intergrup și intragrup.....	70
7.3	Variabilele ascunse/confundate în designul experimental.....	72
7.4	Tipuri de randomizare.....	73
7.5	Design Cvasiexperimental	74
Capitolul 8	METODE DESCRIPTIVE I	76
8.1	Metoda observației.....	76
8.1.1	Modalități de prevenire a erorilor	80
8.2	Metoda testelor. Standardele tehnice utilizate în adaptarea testelor educaționale și psihologice	85
Capitolul 9	METODE DESCRIPTIVE II	89
9.1	Ancheta	89
9.2	Metoda chestionarului.....	90
9.2.1	Etapele construcției chestionarului	95
9.3	Metoda interviului.....	98
9.3.1	Tipuri de interviu	99
Capitolul 10	MĂSURĂTORI INDIRECTE SAU ALTERNATIVE ALE COMPORTAMENTULUI UMAN.....	106

10.1	Analiza și interpretarea urmelor și a documentelor materiale	106
10.1.1	Tipuri de urme și documente materiale.....	107
10.2	Analiza arhivelor.....	108
10.2.1	Tipuri de arhive.....	109
Capitolul 11	CERCETĂRI PE UN SINGUR SUBIECT.....	114
11.1	Studiul de caz.....	114
11.2	Analiza de caz.....	116
11.3	Metoda biografică.....	119
Capitolul 12	METODE CALITATIVE DE CERCETARE I.....	124
12.1	Cercetarea calitativă, tehnica grupului nominal	124
12.2	Validitatea în cercetările calitative, tehnica validării prin triangulație	126
Capitolul 13	METODE CALITATIVE DE CERCETARE II	129
13.1	Observația participativă	129
13.2	Monografia	132
13.2.1	Demersul cercetării monografice	134
Capitolul 14	METODE CALITATIVE DE CERCETARE III.....	136
14.1	Interviul comprehensiv	136
14.1.1	Tipuri de interviu comprehensiv	136
14.1.2	Demersul cercetării în care se utilizează interviul comprehensiv	138
Capitolul 15	METODE CALITATIVE DE CERCETARE IV.....	141
15.1	Focus grupul	141
15.1.1	Definiții	141
15.2	Metode și tehnici similare de evaluare a atitudinilor și opiniilor.....	142
15.3	Reguli de alcătuire și funcționare a focus-grupului.....	143
15.4	Avantaje și limite ale metodei	146
Capitolul 16	METODA ANALIZEI DE CONȚINUT	150
16.1	Analiza de conținut cantitativă	150
16.1.1	Avantaje și limite ale metodei.....	157
16.2	Analiza de conținut calitativă	158
16.2.1	Etapele analizei calitative de conținut.....	159
Capitolul 17	METODA INCIDENTULUI CRITIC	163
17.1	Metoda incidentului critic și aplicațiile sale analiza structurală și fenomenologică, analogia formală, analiza jocurilor.....	163

17.2 Alte aplicații ale metodei incidentului critic: scala cu ancore comportamentale, drumul critic.....	167
Capitolul 18 ANALIZA FENOMENELOR DE DINAMICĂ A GRUPURILOR	173
18.1 Metoda sociomatricei.....	173
18.2 Rețelele de comunicare.....	175
18.3 Stilurile de conducere	177
Capitolul 19 CERCETĂRI ASUPRA MOTIVAȚIEI	183
19.1 Studii asupra trebuințelor.....	184
19.2 Studii asupra atitudinilor.....	186
19.3 Studii asupra credințelor	187
19.4 Studii de marketing.....	188
Capitolul 20 Prelucrarea statistică a datelor în psihologie	190
20.1 Elemente introductive în statistica aplicată	191
20.2 PSPP – prezentare generală	192
20.3 Testul T Student pentru eșantioane independente	193
20.4 Testul T Student pentru eșantioane perechi.....	195
20.5 Testarea diferenței dintre mai mult de două medii: ANOVA unifactorială	196
20.6 Corelația Pearson	197
20.7 Calcularea consistenței interne a scalelor – Cronbach Alfa.....	199

CAPITOLUL 1

CRITERIILE OBIECTIVITĂȚII ÎN ȘTIINȚELE SOCIO-UMANE

- 1.1. Definiții
- 1.2. Principii specifice cercetării științifice și conceptul de metodologie
- 1.3. Principii specifice cercetării cantitative și calitative în științele socio-umane
- 1.4. Domenii de activitate în psihologie
- 1.5. Practica psihologică validată științific

1.1. Definiții

Din punct de vedere etimologic, *metodologie* înseamnă: „știința metodelor”. În științele sociale, *metodologia* presupune două laturi: „analiza critică a activității de cercetare și formularea unor propuneri pentru perfecționarea acestei activități” (Chelcea, 1995, p.56). Activitatea de cercetare presupune utilizarea metodelor, a tehnicilor, a procedeelelor și a instrumentelor de cercetare. *Metoda* este „o structură de ordine, un program după care se reglează acțiunile practice și intelectuale în vederea atingerii unui scop” (Popescu Neveanu, 1978). Metodele cercetării psihologice au un caracter specific care decurge logic din specificitatea domeniului (ancheta, teste, ș.a.). *Tehnicile* de cercetare sunt subsumate metodelor și reprezintă demersul operațional al abordării fenomenelor studiate (chestionarul, interviul, teste proiective, teste pentru evaluarea proceselor cognitive, ș.a.). Instrumentele de cercetare sunt „uneltele materiale (foaia de observație, ghidul de interviu, caietul testului, ș.a.) folosite în demersul de cunoaștere științifică a fenomenelor socio-umane”. Procedeele reprezintă un mod de utilizare a instrumentelor de cercetare (aplicare în grup, individuală, etc.) (Chelcea, 1995, p.55)

1.2. Principiile cercetării științifice și conceptul de metodologie

1.2.1. Principiile cercetării științifice

Succesul cercetării empirice a comportamentelor umane (la nivel individual sau de grup) depinde de respectarea unor principii fundamentale. Chelcea (2001) enumeră o serie de principii care se aplică în domeniul cercetării științifice. Prezentăm în continuare o parte din acestea, și anume, principiul unității dintre teoretic și empiric, principiul unității dintre înțelegere (comprehensiune) și explicație, principiul unității dintre cantitativ și calitativ.

Conform principiului *unității dintre teoretic și empiric* în cercetarea științifică, cunoștințele teoretice ghidează activitatea empirică (concretă de cercetare), iar datele obținute astfel conferă valoare de adevăr intuiției teoretice.

Principiul *unității dintre înțelegere (comprehensiune) și explicație* pune în discuție relația dintre subiectul și obiectul cunoașterii științifice. Cu alte cuvinte, a înțelege de ce apare și se derulează într-un anumit fel un fapt sau un comportament social nu este același lucru cu a-l explica. De exemplu, putem înțelege intuitiv cauzele care conduc la apariția unor mișcări sociale, dar acest lucru nu garantează corectitudinea, obiectivitatea și realismul concluziilor. A explica presupune a descoperi, a demonstra și a susține cu argumente concrete cauzele care au condus la apariția mișcărilor sociale. Concluziile se vor baza pe fapte concrete și reale, nu pe simple intuiții.

Principiul *unității dintre cantitativ și calitativ* impune utilizarea convergentă a metodelor statistice (specific cantitative) și a metodelor cazuistice (specific calitative).

1.2.2. Indicatori și descriptori specifici unui demers științific

În literatură sunt descriși o serie de indicatori în prezența cărora rezultatele unui studiu sunt false, prin urmare nu descriu realitatea psihologică. Acești descriptori fac distincția dintre științe și pseudoștiințe. Vom descrie unii din acești descriptori (Sava, 2013).

Absența procesului de falsificabilitate

Popper (1981) consideră că diferența dintre știință și neștiință se află în încercarea cercetătorului de a aduna informații/date care să îi invalideze ipotezele. Demersul său este unul indirect, studiul având ca scop invalidarea ipotezei de nul, ceea ce duce indirect la validarea ipotezei alternative. Astfel se confirmă indirect prezumția că „ipoteza de nul nu este respinsă, sprijinind

astfel ipoteza alternativă.” O ipoteză este o presupunere referitoare la o variabilă și afirmă că un parametru are o evoluție oarecare, așa cum se poate deduce din teoriile, studiile din literatura de specialitate.

Prin ipoteza de nul înțelegem o afirmație care susține lipsa unei relații între variabilele studiate. Adesea expresia „nu diferă” este folosită în formularea acestui tip de ipoteză și de aici vine numele de ipoteză de nul (nu există nici o legătură între variabile!).

Complementar ipotezei de nul, atunci când discutăm de ipoteze statistice, este obligatorie formularea ipotezei alternative. Ipoteza alternativă este o afirmație relativă la aceiași parametri ai populației, care apar și în ipoteza de nul. Însă ipoteza alternativă susține că există o relație între variabilele studiate, așadar parametrii investigați au o evoluție diferită de cea susținută de ipoteza de nul.

Situația poate fi comparată cu un proces la judecătoria în care acuzatul este presupus nevinovat până se dovedește contrariul.

Inversarea demersului de validare științifică

În mod logic, cercetătorul care propune un anumit model / teorie are ca scop adunarea de dovezi în favoarea acesteia. În cazul pseudoștiințelor acest demers este inversat, se caută dovezi care să dovedească că teoria propusă este falsă.

Neacceptarea studiilor de confirmare și absența revizuirilor

O diferență sesizabilă pe termen lung, între teoriile științifice și cele pseudoștiințifice constă în acceptarea revizuirilor teoretice specifice abordărilor științifice. Știința a fost deschisă corecțiilor și adaptărilor teoriilor susținute. În schimb, abordările pseudoștiințifice au suferit puține modificări de-a lungul timpului.

Mai mult, pseudoștiințele tind să se raporteze în mod subiectiv la rezultatele eventualelor studii efectuate, acceptându-le preferențial doar pe acelea care le confirmă teoria.

Accentul pe opinii și cazuri particulare

În știință, opiniile experților sunt irelevante dacă nu sunt susținute de date empirice provenite din studii riguroase din punct de vedere metodologic.

În pseudoștiințe se fac generalizări fără un demers de cercetare riguros, spre exemplu, în baza unor studii de caz sau a metodei juriului.

Studiul de caz reprezintă descrierea unui caz particular, prin urmare informațiile obținute pe o persoană sau grup de persoane nu pot susține afirmații referitoare la o populație generală, alta decât cea pe care s-a efectuat analiza. Opiniile experților intervievați în cadrul metodei juriului sunt utile la nivel științific pentru generarea de ipoteze, dar nu și pentru susținerea, confirmarea acestora. Atât opiniile experților cât și rezultatele

unui studiu de caz reprezintă fie o informație preliminară, fie o exemplificare finală / țintită a unor studii empirice.

Extinderea fără temei a concluziilor

Rezultatele unui studiu trebuie privite în limitele în care s-a desfășurat acesta, caracteristicile populației, zonă geografică, etc. Discutăm aici de generalizarea nediscriminativă a datelor obținute.

Evitarea recenziilor

Publicarea unui raport de cercetare presupune evaluarea acestuia de către experți în domeniu, care alcătuiesc colegiul de redacție. Procesul se numește recenzie. Desigur nu este un mecanism perfect, dar împiedică publicarea articolelor cu deficiențe metodologice, concluzii eronate, etc. Pseudoștiința nu agreează această evaluare.

Absența conexiunilor cu teoriile anterioare

În știință, discursul se construiește pas cu pas, pornind de la teoriile deja cunoscute/existente, cărora li se aduc corecții sau dezvăluie noi fațete practice pe baza unor noi analize, sau noi perspective. Aceste demers are loc deoarece, pentru a fi considerată un progres în cunoaștere, o teorie ar trebui să explice nu doar aspectele noi, ci să analizeze (integreze) modelele mai vechi din prisma noii teorii. În pseudoștiință lipsește această abordare, considerându-se „teorii întru totul noi”.

Consecințe negative ale abordării pseudoștiințifice

O abordare neștiințifică generează rezultate false. Astfel, discutăm în primul rând de o problemă etică în măsura în care rezultatele acestor studii se aplică în practica psihologică. Serviciile psihologice bazate pe studii nevalidate științific duc la efecte negative în plan practic, ceea ce pune în discuție responsabilitatea profesională a specialiștilor și nu în ultimul rând izolarea și marginalizarea acestora din punct de vedere profesional. Altfel spus, abordarea pseudoștiințifică permite marginalizarea domeniului psihologiei, în special în domeniul sănătății și organizațional, în orice domeniu în care această știință este aplicabilă.

1.2.3. Descriptori specifici științelor

Empirismul sistematic

Presupune evitarea credințelor, a intuițiilor personale, a generalizărilor bazate pe un caz particular, apelul la autoritate sau raționamentele silogistice cu premise false (ex. pisica are blană, patru labe și coadă, câinele are blană, patru labe și coadă, deci pisica este câine).

Empirismul sistematic obligă la un demers complet, în mai multe etape: a. documentare - analiză și interpretarea comportamentelor, care reprezintă scopul studiului prin prisma diferitelor teorii; b. fixarea de

scopuri clare și generarea de ipoteze cu scopul de a verifica realitatea psihică țintă; c. testarea ipotezei printr-un demers investigativ adecvat (din punctul de vedere al tipului de design, al metodelor, al grupului de participanți); d. prezentarea rezultatelor și integrarea acestora în corpul de informații din domeniu.

Cunoștințe verificabile public

Se consideră că o cercetare îndeplinește criteriul de științificitate atunci când:

- a. poate fi replicată (se poate relua cercetarea și astfel se pot valida rezultatele obținute);
- b. rezultatele sunt publicate într-o revistă cu recenzori (evaluarea rezultatelor de către experți în domeniu);
- c. validează științific eficiența anumitor modele înainte de a fi implementate în practică (evidence based psychology practice), înainte de a fi utilizate ca metode de lucru pentru diferite cazuri concrete;
- d. temele cercetărilor vizează probleme rezolvabile, testabile. În direcția studiului unor probleme rezolvabile, o variantă utilă de lucru este formularea temei utilizând algoritmul PICO întâlnit în domeniul practicii validate științific.

Formatul PICO (Spring, 2007) este utilizat pentru a formula întrebări de cercetare testabile. Denumirea reprezintă un acronim: P = populația investigată, I = intervenția evaluată, C = comparația/elementul comparativ evaluat, O = outcome / rezultatele obținute.

Mai jos oferim câteva exemple pentru ilustrare.

Studii clinice: Studiul diferențelor existente la nivelul depresiei (O), în grupuri de adolescenții delicvenți (P), care au urmat o terapie cognitiv-comportamentală (I) și cei care au beneficiat de un program de consiliere standard (C).

Studii longitudinale: Copii adoptați (P), de către cupluri în care cel puțin unul dintre părinți a suferit un episod psihopatologic cu tratament de specialitate (I) au un risc mai crescut să fie afectați de o tulburare mentală (O) comparativ cu cei adoptați de cupluri fără istoric psihopatologic (C).

Studii corelaționale cu rol predictiv: Evaluarea conștiințozității (I), la candidații pentru poziții în domeniul vânzării din industria textilă (P), prognosticează performanța ulterioară în muncă (O).

Conectivitate cu teoriile și studiile anterioare

Teoriile și modelele noi devin superioare celor existente dacă reușesc să explice dinamica conceptelor/proceselor acolo unde teoriile anterioare din domeniu au eșuat sau au explicat insuficient. Un studiu nu este perfect, ci perfectibil (Sava, 2013).

1.2.4. Paradigmă, metodologie, metodă, tehnică

Scopul științei este acumularea de cunoștințe care să permită explicarea, predicția și înțelegerea fenomenelor empirice. Cercetarea științifică într-un domeniu este organizată în funcție de paradigme (teorii științifice asupra domeniului recunoscute unanim de comunitatea științifică (Kuhn, 2008).

Așadar, cercetările asupra fenomenelor sau evenimentelor sociale sunt procese complexe ce se bazează pe structuri teoretice care definesc un corpus de concepte și clasificări complexe.

Rolurile teoriei în cercetarea empirică sunt sistematizate de Lazarfeld (1972), astfel:

- asigură o fundamentare științifică pentru identificarea temelor de cercetare, care prezintă interes pentru psihologie sau oricare știință
- permite formularea unor probleme de cercetare, a ipotezelor referitoare la modul în care se produc anumite fenomene sociale și procese psihice
- permite corelarea datelor empirice și relaționarea faptelor empirice unele cu altele (interpretarea informațiilor obținute într-un studiu prin raportare la literatura științifică din domeniu) (Rotariu & Iluț, 1997)

Pe de altă parte, cercetarea empirică îndeplinește o serie de funcții în dezvoltarea teoriei, și anume:

- poate fundamenta o nouă teorie în baza unor descoperiri noi
- reformulează sau rafinează o teorie, aducând noi informații
- redefiniște concepte, arii de aplicabilitate (Rotariu & Iluț, 1997)

Așadar, conceptele de paradigmă, metodologie, metodă și tehnică sunt deosebit de importante în orice domeniu de cercetare.

Paradigma reprezintă un set de propoziții care explică modul în care este reprezentată lumea. Acest set de informații presupune o descriere a realității, un mod de percepere a lumii și modalitățile de înțelegere a acesteia. Paradigma este explicație sau o teorie foarte generală asupra lumii.

Cercetarea psihologică se poate supune unei paradigme pozitivistice (abordările cantitativ-descriptive) sau unei paradigme comprehensive (abordările calitativ-descriptive).

Există și alte clasificări mai complexe, spre exemplu cea în care teoriile sociale se pot integra în trei categorii de paradigme: a. paradigme pozitivistice, care stau la baza teoriilor pozitivistice și neopozitivistice; b. paradigme interpretative, care subsumează o serie de teorii în științele sociale: fenomenologia, etnometodologia, hermeneutica, psihanaliza, etnologia, etnografia, sociolingvistica; c. paradigme critice, care se aplică în sociologie, marxism, feminism.

Metodologia se poate defini în cel puțin două accepțiuni. Într-o accepțiune, metodologia este considerată identică cu modelul de cercetare utilizat într-un studiu particular, incluzând informațiile teoretice adiacente temei cercetate și metodele utilizate pentru verificarea ipotezelor propuse. Astfel înțeleasă, fiecare cercetare are o metodologie distinctă, fiecare cercetător utilizează propria sa metodologie care diferă de la un studiu la altul. Și astfel, ajungem cu ușurință la concluzia că există tot atâtea metodologii câte proiecte de cercetare există. Ar fi mai corect să considerăm și să denumim această accepțiune „proiect de cercetare” și nu metodologie (Sarantakos, 1994).

În cealaltă accepțiune consideră metodologia ca fiind o structură construită în baza unor principii teoretice bine definite. În acest caz, metodologia oferă studiului o fundamentare asociată unei paradigme la care aderă cercetătorul și reprezintă un ghid al cercetării. Astfel metodologia unui studiu rezultă din paradigmă și nu din modelul de cercetare. Metodologia este așadar dependentă de paradigmă și definește standardele și principiile necesare pentru alegerea metodelor în conformitate cu aceasta. Spre exemplu, un studiu care de supune paradigmei pozitivistice va folosi o metodologie și metode de tip cantitativ.

Metodele reprezintă totalitatea instrumentelor utilizate într-o cercetare pentru culegerea și prelucrarea datelor.

Chiar dacă uneori metodele au aceleași denumiri (spre exemplu, interviu, observație), ele pot diferi din punct de vedere al structurii în funcție de paradigma sau teoria căreia i se subsumează cercetarea.

Tehnica este un concept definit relativ ambiguu în literatura de specialitate și la care tinde să se renunțe în ultima vreme. Vom considera tehnica un demers operațional al cercetării. Spre exemplu, metoda este ancheta, iar chestionarul și interviul sunt tehnici.

1.3. Principii specifice cercetării cantitative și calitative în științele socio-umane

Așa cum am precizat mai sus, cercetarea psihologică se poate supune unei paradigme pozitivistice și discutăm de abordări cantitativ-descriptive, sau unei paradigme comprehensive și discutăm de abordări calitative.

Cercetarea calitativă a fost deseori comparată cu cercetarea cantitativă și considerate opuse, fiecare având un domeniu țintă bine precizat și scopuri diferite. În fapt, o cercetare riguros științifică obligă la împlinirea celor două tipuri de metode. Este necesar să stabilim exact deosebiri între cele două tipuri de cercetări.

1.3.1. Cercetarea cantitativă

Din punct de vedere epistemologic, paradigma pozitivistă căreia i se supun cercetările cantitative (atât cele de tip experimental, cât și cele de tip descriptiv) pornesc de la premisa că evenimentele, informațiile care se obțin prin metoda experimentală sau prin metodele descriptive reprezintă psihicul și pot fi analizate într-un mod neutru și obiectiv. Cu alte cuvinte, pozitivismul admite că există o realitate exterioară subiectului (o conduită externă „care reproduce” *ad integrum* trăirile interne), care poate fi măsurată și analizată de cercetător absolut obiectiv. Subiectivitatea, identificată ca eroare, sau posibilă eroare, poate fi, conform acestei perspective, eliminată prin concordanța observațiilor (principiul obiectivității din psihologia generală) și verificarea experimentală. De asemenea, un alt criteriu de validare este numărul de cazuri, dimensiunea grupului pe care se realizează studiul. Cu cât numărul cazurilor de analizat este mai mare cu atât certitudinea rezultatelor crește. Cercetările cantitative prin caracterul matematic, științific riguros al metodelor sale și prin condițiile ferme de selecție a eșantioanelor de subiecți permit controlul rezultatelor și generalizarea acestora. Utilizarea matematicii, a statisticii, în cercetările sociale este unica șansă de a le transforma în știință, conform așteptărilor acestei abordări.

Principiile aplicabile în metodologia cantitativă:

- realitatea este obiectivă, simplă;
- ființa umană este determinată de caracteristicile contextului social în care trăiește; în comportamente se regăsesc în totalitate trăirile psihice, interne, subiective;
- datele de cercetare nu trebuie interpretate prin prisma valorilor morale, informația care se obține prin aplicarea unei probe reprezintă o realitate psihologică și nu trebuie asociată cu calificative de tipul bun sau rău;
- explicația unui fapt social trebuie să rezulte din cercetare. Construcția unei teorii trebuie să urmeze o cale bine definită prin utilizarea de concepte și proceduri formale astfel încât studiul să poată fi replicat de alți cercetători;
- demersul logic al teoriilor este deducția.

1.3.2. Cercetarea calitativă

Paradigma comprehensivă căreia i se supun cercetările calitative consideră pe de o parte că psihicul nu este integral prezent în comportamentul manifest, și pe de altă parte neagă teza independenței posibile între conduita de măsurat, observat și percepția ei obiectivă. Conform acestei teorii,

obiectivitatea cercetătorului este o iluzie. Devereux (1980) precizează că în științele socio-umane trebuie să se țină cont și de cercetător, iar trăsăturile acestuia ca individualitate sunt vrând-nevrând implicate în activitatea de cercetare și pot influența rezultatele. Pentru a îndrepta neajunsul propriei noastre condiții umane (incapacitatea de a fi total obiectivi), autorul propune *validarea de semnificație*, ca moment obligatoriu al cercetărilor calitative. Această metodă se aseamănă cu principiul obiectivității, bine cunoscut în psihologia generală, și anume, validarea de semnificație este obținută printr-o analiză obiectivă și critică, de către un grup neutru, a datelor intermediare și finale ale unei cercetări. Acest grup este alcătuit din experți în același domeniu. Informațiile obținute prin intermediul unui demers calitativ nu se pot generaliza deoarece se lucrează cu grupuri mici de participanți și, au ca scop, în majoritatea cazurilor, determinarea cauzelor, motivelor care generează anumite comportamente. Cercetarea calitativă țintește către o analiză de profunzime a caracteristicilor unui segment al realității sociale.

1.3.3. Principiile de bază ale metodologiei calitative

Metodologia calitativă este considerată uneori a fi „tot ce nu este metodologie cantitativă”, sau „un supliment al metodelor cantitative”, sau „o alternativă a acestora”. Considerăm punctul de vedere conform căruia metodologia calitativă este o alternativă la metodele tradiționale a fi cel mai apropiat de adevăr.

Lamneck în 1988 formulează principiile metodologiei calitative:

- demersul calitativ nu este predeterminat, nu are o structură predeterminată prin precizarea fermă a ipotezelor, metodelor și a grupului de lucru așa cum se întâmplă într-un demers cantitativ. Într-o abordare calitativă se precizează un scop, o populație cu care se va lucra utilizând un set de metode. Dacă însă, informația de teren obligă la modificarea unor parametrii (metoda sau numărul de participanți), acest lucru este posibil și discutăm de *principiul deschiderii*.
- studiile calitative presupun întotdeauna directă participare a cercetătorului și implicit comunicarea *face-to-face* între acesta și participanți. Participarea cercetătorului, implicarea directă trebuie înțeleasă ca un travaliu comun pentru a obține un maxim de informații despre realitate. Participanții definesc, explică și interpretează realitatea, în timp ce cercetătorul selectează ceea ce este esențial, comun, definitiv pentru faptul social. Acesta este denumit de Lamneck *principiul comunicării*.

- scopul cercetărilor este acela de a identifica modul de construire a pattern-urilor comportamentale (individuale sau sociale) și de a defini sensul acțiunilor umane. Altfel spus au ca scop *abordarea realității sociale ca proces*.
- fiecare modificare comportamentală este considerată a fi reflexul contextului în care a luat naștere, ceea ce obligă la o metodă flexibilă care să surprindă schimbările contextuale. Discutăm de *principiul reflexivității și analizei*.
- *conform principiului explicației* cercetătorul are obligația pe de o parte să explice participanților la cercetare ce se așteaptă de la ei și care este procedura de lucru și, pe de altă parte, să analizeze datele pentru a descrie și explica comportamentul uman.

1.4. Domenii de activitate în psihologie (conform Asociației Psihologilor Americani, APA)

În anii '80, Asociația Psihologilor Americani precizează în urma unor studii, patru domenii principale de activitate în psihologie, cu o serie de activități specifice.

1. Domeniul *cercetare și evaluare*, care implică activități precum:
 - definirea unor probleme de studiu (întrebări la care trebuie găsite răspunsuri);
 - elaborarea unui proiect - program de cercetare;
 - colectarea datelor (informațiilor);
 - interpretarea informațiilor și evaluarea lor;
 - redactarea unui raport de cercetare (în cazul în care metodologia este de tip calitativ este urmat de o evaluare externă);
 - publicarea rezultatelor cercetării.
2. *Intervenție terapeutică*, care implică următoarele activități:
 - diagnostic clinic
 - fixarea unor obiective realiste și planificarea strategiilor de intervenție;
 - modificarea terapiei și reorientarea pacientului dacă este necesar;
 - acceptarea supervizării, etc.;
3. Domeniul *aplicații organizaționale*, care implică activități precum:
 - evaluarea necesarului de resurse umane;
 - acordarea de asistență în modificarea programelor sau a sistemelor de lucru;
 - stabilirea unor relații de colaborare cu membrii organizației respective;

- obținerea consimțământului de a participa la activitățile de cercetare;
 - evaluarea organizației și propunerea unui plan de reorganizare, etc.;
4. *Diagnostic și evaluare*, domeniu care se referă la proceduri de evaluare și stabilire a caracteristicilor unei populații sau unui individ. Diagnosticul presupune:
- stabilirea populației cu care se va lucra, în funcție de scopul stabilit;
 - selecția instrumentelor sau tehnicilor ce se vor utiliza;
 - adaptarea lor (traducerea, validarea, stabilirea de etaloane);
 - administrarea probelor respective;
 - interpretarea rezultatelor;
 - validarea datelor de evaluare cu alte tipuri de informații obținute despre populația sau persoana respectivă.

1.5. Practica psihologică validată științific

Un concept important în cercetare este cel de „practică validată științific” (evidence-based practice sau EBP).

EBP are originea în științele medicale și înseamnă a lua decizii în baza experienței profesionale, a caracteristicilor clientului și a informațiilor la zi cu privire la cele mai eficiente tipuri de intervenție, pentru a soluționa problema întâlnită.

O atitudine profesionistă în sfera psihologiei presupune:

- a. rezolvarea diferitelor probleme se bazează pe dovezi validate, astfel încât să se asigure confortul beneficiarilor;
- b. din perspectiva EBP identificarea unei intervenții validate științific trebuie să țină cont și de alte aspecte precum: raportul cost-eficiență, validitatea științifică a teoriei pe care se bazează intervenția; caracteristicile individului sau grupului pe care se va face intervenția.

1.5.1. Criterii utilizate pentru evaluarea instrumentelor psihologice din perspectiva EBP

1. Metode solide

Instrumentul este prezentat în cel puțin două articole de specialitate, având ca recenzori doi cercetători sau două echipe de cercetare diferite.

Sunt prezentate detaliat informații psihometrice care să ateste că metoda de evaluare are o bună validitate și fidelitate în cel puțin un articol cu recenzori.

La cerere se oferă informații suplimentare (altele decât cele din manual), care să permită o evaluare critică a rezultatelor și implementarea lor.

2. Metode probabil eficiente

Instrumentul este prezentat în cel puțin două articole de specialitate cu recenzori de către același autor sau de aceeași echipă de cercetare.

Sunt prezentate detaliat informații psihometrice care să ateste că metoda de evaluare are o bună validitate și fidelitate acceptabilă în cel puțin un articol cu recenzori.

La cerere se oferă informații suplimentare (altele decât cele din manual) care să prezinte alte informații relevante, încât să permită o evaluare critică a rezultatelor și implementarea standard a metodei.

3. Metode discutabile, posibil corecte

Instrumentul este prezentat într-o singură revistă cu recenzori.

Caracteristicile psihometrice asociate metodei sunt bune sau cel puțin adecvate.

La cerere se oferă informații suplimentare (altele decât cele din manual) care să permită o evaluare critică a rezultatelor și implementarea lor (Sava, 2013).

Activitate de seminar

Stabilirea unei teme de cercetare, selectarea metodologiei și justificarea ei.

Bibliografie

- Babbie, E. (1992). *The practice of Social Research* (6th edition), Belmont, CA: Woodsworth.
- Chelcea, S. (1995). *Cunoașterea vieții sociale, Fundamente metodologice*, București: Editura Institutului Național de Informații.
- Chelcea, S. (2001). *Metode cantitative și calitative*, București: Editura Economică.
- Devereux, G. (1980). *De l'angoisse à la méthode dans les sciences du comportement*, Paris : Flammarion.
- Kuhn, T.S. (2008). *Structura revoluțiilor științifice*, București: Humanitas.
- Lamneck, S. (1988). *Qualitative Sozialforschung*, Munchen.
- Lazarsfeld, P. F. (1972). *Qualitative Analysis; Historical and Critical Essays*. Boston: Allyn and Bacon.
- McKenzie, G., Powell, J. (1997). *Understanding social research: perspectives on methodology and practice*, London: Falmer Press.
- Popescu Neveanu, P. (1978). *Dicționar de psihologie*, București: Albatros.
- Popper, K. (1981). *Logica cercetării*, București: Editura științifică.